

Հ.Գ. Հարությունյան

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԻՐԱՎԻՃԱԿՆԵՐԻՑ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍՆԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հոդվածում ներկայացված են արտակարգ իրավիճակներից պատճառված վնասների գնահատման մեթոդաբանության մշակման վերաբերյալ հարցեր: Մեթոդաբանությունը հնարավորություն կտա գնահատել տարատեսակ վրանգներից առաջացած հետևանքների վնասները և կորուստները: Այն կարող է կիրառվել որպես փաստաթուղթ, որը կարելի է օգտագործել արտակարգ իրավիճակներից պատճառված վնասի գնահատման մոնիթորինգի համակարգում:

Առանցքային բառեր. արտակարգ իրավիճակ, վնասների գնահատում, մեթոդաբանություն:

Արտակարգ իրավիճակներից պատճառված վնասների գնահատման մեթոդաբանությունը մշակելիս, անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել այնպիսի առանցքային կետերի վրա, ինչպիսիք են՝ մարդկանց թիվը, որոնք տուժել են արտակարգ իրավիճակից, հնարավոր զոհերի թիվը, շրջակա միջավայրին պատճառված վնասի չափը, նյութական կորուստները և այլն:

Արտակարգ իրավիճակներից պատճառված վնասի չափը որոշելը շատ կարևոր է հետևանքների վերացման և պլանավորվող միջոցառումների ֆինանսավորման աղբյուրը որոշելու համար, ինչպես նաև հաջորդ նմանատիպ իրավիճակները կանխելու համար:

Արտակարգ իրավիճակներից պատճառված վնասի գնահատում իրականացնելիս անհրաժեշտ է բացառել կրկնահաշվարկը, երբ օբյեկտը, որին հասցվել է վնաս, մի քանի անգամ ընդգրկվում է գնահատման ցուցակներում: Հայաստանի Հանրապետության յուրաքանչյուր քաղաքացի Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով, իրավունք ունի ստանալ արտակարգ իրավիճակներից կրած վնասների փոխհատուցում:

ՀՀ կառավարությունը հաստատում է արտակարգ իրավիճակներից բնակչությանը պատճառված վնասի գնահատման և փոխհատուցման կարգը: Արտակարգ իրավիճակներից ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց պատճառված վնասների գնահատման գործընթացը՝ կախված ընդգրկման տարածքից, հետևանքների բնույթից և նշանակությունից, համապատասխանաբար կազմակերպվում է ՀՀ Վարչապետի, ՀՀ մարզպետների ու համայնքների ղեկավարների որոշումներով ստեղծված և մշտական գործող հանձնաժողովների կողմից: Գնահատման ու հաշվառման են ենթակա արտակարգ իրավիճակներից ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց պատճառված վնասները: Այդ վնասները գնահատելու նպատակով ձևավորվում է հանրապետական հանձնաժողով: Տվյալ ոլորտը համակարգող լիազոր մարմինը համակարգում է վնասի և կորուստների, հետադետային վերականգման և վերակառուցման կարիքների գնահատման գործընթացը [1]:

Արտակարգ իրավիճակներից ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց պատճառված վնասի գնահատման համար՝

- 1) կազմվում է վնասված գույքի ցանկը՝ նշելով դրանց տեսակը, գտնվելու վայրն ու համառոտ բնութագիրը.
- 2) ուսումնասիրվում և գնահատվում է վնասված գույքի վիճակը.

3) գնահատվում է գույքին պատճառված վնասի չափը:

Արտակարգ իրավիճակներից ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց պատճառված վնասները գնահատող հանձնաժողովների կազմում՝ ըստ ուղղությունների ընդգրկվում են արտակարգ իրավիճակների, առողջապահության, էկոնոմիկայի, կապի և տրանսպորտի, քաղաքաշինության բնագավառների մասնագետներ և մասնագիտացված կառույցների ներկայացուցիչներ, ովքեր պետք է ուսումնասիրեն, հաշվառեն և գնահատեն ստեղծված իրավիճակն ու հավանական վտանգները:

Արտակարգ իրավիճակներից ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց պատճառված վնասների մասին վերջնական տեղեկատվությունն ամփոփում և հրապարակում է արտակարգ իրավիճակներից պատճառված վնասները գնահատող հանրապետական հանձնաժողովը:

Հանձնաժողովին կից կարող են ստեղծվել աշխատանքային խմբեր, որոնք նախատեսվում են առանձին հարցերի վերաբերյալ վնասի գնահատման նեղ մասնագիտական ակտերի կազմման, ինչպես նաև ՀՀ մարզային և Երևան քաղաքի՝ համապատասխան ոլորտում իրականացվող աշխատանքները համակարգող հանձնաժողովների ակտերի ճշգրտման համար: Աշխատանքային խմբերի կազմը ձևավորվում է հանձնաժողովի անդամների կողմից ներկայացված թեկնածուներից և հաստատվում հանձնաժողովի կամ հանձնաժողովի նախագահի կողմից [2]:

Այսպիսով, արտակարգ իրավիճակներից պատճառված վնասների գնահատումը ներառում է.

- մարդկանց կյանքին ու առողջությանը պատճառված վնասի գնահատում, ինչպես նաև ունեցվածքի կորուստի գնահատում,
- պետական, տարածքային կառավարման, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, և այլ սեփականատերերի ունեցվածքի կորուստի գնահատում,
- շրջակա միջավայրին պատճառված վնասի գնահատում:
Վնասը հաշվարկելիս, առաջարկվում են օգնության հետևյալ տեսակները.
- Արտակարգ իրավիճակներից հարազատներին կորցրած քաղաքացիներին միանվագ նպաստի վճարում,
- Արտակարգ իրավիճակներից առողջությանը վնաս պատճառված քաղաքացիներին միանվագ նպաստի վճարում,
- Արտակարգ իրավիճակներից ունեցվածքը ամբողջությամբ կամ մասնակի կորցրած քաղաքացիներին դրամական օգնության տրամադրում:

Ըստ ՀՀ վիճակագրական կոմիտեի կողմից հրապարակված տվյալների 2023թ-ին Հայաստանի Հանրապետությունում գրանցվել է 13 953 արտակարգ դեպք, տուժել է 16 330 մարդ (516 զոհ, 15 814 վիրավոր), 197-ը՝ փրկվել, 5 422-ը՝ տարահանվել [3]:

Այս տվյալները փաստում են, որ արտակարգ իրավիճակներից պատճառված վնասների գնահատման մեթոդաբանություն ունենալն ամենաարդյունավետ միջոցը կլինի, տարատեսակ վտանգներին վաղ արձագանքելու համար:

Արտակարգ իրավիճակներից պատճառված վնասների գնահատումն անհրաժեշտ է, որպեսզի որոշվեն՝

1. տնտեսական կորուստները և այլ սոցիալ-տնտեսական հետևանքները (զբաղվածության ժամանակավոր կրճատում, եկամուտների նվազեցում և տուժած քաղաքացիների և տնտեսությունների նյութական մակարդակի նվազեցում),
2. պետական միջոցառումները, որոնք անհրաժեշտ են արտակարգ իրավիճակների հետևանքները վերացնելու համար և տնտեսության փուլային վերականգնումն սկսելու համար,
3. ֆինանսավորման կարիքը, որն անհրաժեշտ է տնտեսության ամբողջական վերականգնման համար, ինչպես նաև արտադրական և սոցիալական նշանակության օբյեկտների աշխատանքի վերականգնման համար,
4. երկրի ամբողջ տնտեսության վրա ազդելու մեխանիզմները (համախառն ներքին արդյունքը, արտահանման ու ներմուծման մակարդակը, եկամուտը, աղքատությունը և այլ սոցիալ-տնտեսական ցուցանիշներ),
5. միջազգային օգնության համար դիմելու անհրաժեշտությունը:

Արտակարգ իրավիճակներից տուժած տարածքում անհետաձգելի վթարա-վերականգնողական աշխատանքներ իրականացնելու համար ծախսերը որոշվում են համապատասխան կազմված ակտերի և հաշվարկների հիման վրա, որոնք իրականացնում են պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների համապատասխան մասնագետները:

Էներգետիկային, կոմունալ-կենցաղային համակարգին, տրանսպորտային ենթակառուցվածքներին, գյուղատնտեսությանը պատճառված վնասի գնահատումն իրականացնում են պետական կառավարման մարմինները, որոնց տարածքում տեղի է ունեցել արտակարգ իրավիճակը:

Վնասի գնահատում իրականացնելուց հետո կարող է կազմվել տեղեկանք, որը կունենա հետևյալ տեսքը [4].

ՏԵՂԵԿԱՆՔ
Արտակարգ իրավիճակներից վնասի գնահատման

Հ/հ	Վնասի բաղադրիչի անվանումը	Վնասի չափի գնահատում (հազ. դրամ)
1	Մարդկանց կյանքին ու առողջությանը, ֆիզիկական անձանց ունեցվածքին պատճառված վնասի գնահատում	
	1.1 միանվագ նպաստի վճարում հարազատին կորցրած ընտանիքի անդամներին, ներառյալ հուղարկավորության ծախսերը	
	1.2 միանվագ նպաստի վճարում ԱԻ հետևանքով առողջությանը ծանր վնաս պատճառված քաղաքացիներին	
	1.3 միանվագ նպաստի վճարում ԱԻ հետևանքով առողջությանը թեթև վնաս պատճառված քաղաքացիներին	
	1.4 դրամական աջակցություն ունեցվածքի մասնակի կորստի դեպքում	
	1.5 դրամական աջակցություն ունեցվածքի ամբողջական կորստի դեպքում	
2	Ֆիզիկական անձանց ունեցվածքի վնասի չափի գնահատում	
	2.1 սոցիալական աջակցություն այն քաղաքացիներին, ովքեր կորցրել են բնակելի տարածքներ	

Հ/հ	Վնասի բաղադրիչի անվանումը	Վնասի չափի գնահատում (հազ. դրամ)
	2.2 սոցիալական աջակցություն այն քաղաքացիներին, որոնց բնակելի տարածքները վնասվել են	
3	Պետական, տարածքային և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ունեցվածքին պատճառված վնասի գնահատում	
	Անհետաձգելի վթարա-վերականգնողական աշխատանքների իրականացում պետական և քաղաքային սեփականության օբյեկտներում	
	3.1 բնակարանային ֆոնդ	
	3.2 կրթություն	
	3.3 առողջապահություն	
	3.4 բնակչության սոցիալական աջակցություն	
	Վնասն ըստ ճյուղերի՝	
	3.5 էներգետիկա	
	3.6 կոմունալ-կենցաղային տնտեսություն	
	3.7 տրանսպորտային ենթակառուցվածք	
	3.8 գյուղատնտեսություն	
4	Շրջակա միջավայրին պատճառված վնասի գնահատում (այդ թվում՝ բույսեր և կենդանիներ)	
	4.1 մակերևութային և ստորգետնյա ջրերին պատճառված վնաս	
	4.2 կենդանիներին և բույսերին պատճառված վնաս (բացառությամբ գյուղատնտեսական կենդանիների)	
	4.3 անտառներին և դրանցում գտնվող բնական օբյեկտներին պատճառված վնաս (ըստ օպերատիվ տվյալների)	
	4.4 մթնոլորտային օդին, հողի մակերևութային շերտին, ընդերքին պատճառված վնասը, ինչպես նաև կարմիր գրքում գրանցված բուսական և կենդանական աշխարհին պատճառված վնասը, ջրային կենսաբանական ռեսուրսներին, ինչպես նաև այլ կենդանական աշխարհին պատճառված վնասը	

Արտակարգ իրավիճակներից պատճառված վնասների գնահատման մեթոդաբանությունը հնարավորություն կընձեռնի սահմանել ընդհանուր պահանջներ, որոնք օգտակար կլինեն արտակարգ իրավիճակների և քաղաքացիական պաշտպանության ոլորտի կառավարման մասնագետների համար: Մեթոդաբանությունը կարող է կիրառվել արտակարգ իրավիճակներից պատճառված սոցիալ-տնտեսական վնասը հաշվարկելու, ֆինանսական ապահովման ծախսերը որոշելու համար: Այն հնարավորություն կտա իրականացնել բնածին, տեխնածին և այլ վտանգներից ու վտանգավոր երևույթներից պատճառված վնասների օբյեկտիվ և ամբողջական գնահատում:

Գրականություն

1. ՀՀ կառավարության 2011 թվականի նոյեմբերի 10-ի N 1582-Ն «Արտակարգ իրավիճակների հետևանքով ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց պատճառված վնասի գնահատման կարգը

հաստատելու մասին» որոշում:

2. ՀՀ վարչապետի 2012 թվականի ապրիլի 10-ի N 325-Ա «Արտակարգ իրավիճակների հետևանքով ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց պատճառված վնասները գնահատող հանրապետական հանձնաժողովի անհատական կազմն ու աշխատակարգը հաստատելու և ՀՀ վարչապետի 2007 թվականի փետրվարի 8-ի N 97-Ա որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» որոշում:
3. ՀՀ վիճակագրական կոմիտեի պաշտոնական կայքէջ. https://armstat.am/file/article/ecobook_2023_14.pdf. Դիտում՝ 12.01.2025.
4. Приказ МЧС России от 1 сентября 2020 года № 631.

А.Г. Арутюнян

МЕТОДОЛОГИЯ ОЦЕНКИ УЩЕРБА, ПРИЧИНЕННОГО ЧРЕЗВЫЧАЙНЫМИ СИТУАЦИЯМИ

В статье рассматриваются вопросы, связанные с разработкой методики оценки ущерба, причиненного чрезвычайными ситуациями. Методология позволит оценить ущерб и потери, вызванные различными опасностями. Это можно использовать в качестве документа, который можно использовать в системе мониторинга для оценки ущерба, причиненного чрезвычайными ситуациями.

Ключевые слова: чрезвычайная ситуация, безопасность, окружающая среда.

A.G. Harutyunyan

METHODOLOGY FOR EVALUATION OF DAMAGES CAUSED BY EMERGENCY SITUATIONS

The article presents questions on the development of a methodology for assessing damages caused by emergency situations. The methodology will allow assessing the damages and losses caused by the onsequences of various hazards. It can be used as a document that can be used in the monitoring system for assessing damages caused by emergency situations.

Keywords: emergency, damage assessment, methodology.

Հարությունյան Հասմիկ Գառնիկի

Ներկայացման ամսաթիվը՝ 10.02.2025

Գրախոսման ամսաթիվը՝ 01.04.2025